

## Samrådsredogörelse

### Detaljplan för Hjorthagskransen, del av fastigheten Hjorthagen 1:1 m.fl. vid Hjorthagsparken i stadsdelen Hjorthagen, Dp 2021-14449



## Innehåll

<b>Inledning</b> .....	<b>3</b>
Förslagets syfte och huvuddrag .....	3
Sammanfattning av samrådet .....	3
<b>Föreslagna förändringar</b> .....	<b>6</b>
<b>Sammanfattade synpunkter</b> .....	<b>7</b>
Allmänt om samrådet och planprocessen .....	7
Allmänt om planförslaget.....	8
Arkitektur och gestaltning.....	11
Kulturmiljö .....	11
Park, natur och vatten .....	15
Trafik .....	17
Teknisk försörjning .....	22
Hälsa och säkerhet .....	26
Miljö- och klimataspekter.....	32
Social hållbarhet.....	33
Olägenheter för privatpersoner och övriga intressenter .....	34
Övriga frågor .....	35
<b>Remissinstanser utan synpunkter</b> .....	<b>38</b>
<b>Ej tillgodosedda synpunkter</b> .....	<b>38</b>
<b>Sammanvägt ställningstagande</b> .....	<b>38</b>

## Inledning

### Förslagets syfte och huvuddrag

Detaljplanens syfte är att tillföra bebyggelse för cirka 200 bostäder, idrott, centrum, förskola och kontor med utgångspunkt i platsens natur- och kulturmiljövärden. Bebyggelsen är utspridd utmed Hjorthagsberget och placerad för att utläsningen av den karaktäristiska gröna krans som omger berget ska vara fortsatt avläsbar. Planen syftar också till att stärka idrottsområdet med fler funktioner samt att tillskapa kvaliteter i de anslutande ytorna. Samrådsförslaget är framtaget för att lämplighetspröva bebyggelsens placering, typologi och höjder.

Planområdet består till stor del av naturmark som innehar höga ekologiska värden. En förutsättning i planeringen är att hantera värdefull natur samt lokala biotoper i området. Placering av bebyggelse har gjorts på ett sätt som undviker större påverkan på de områden som innehar de högsta värdena eller de träd som ingår i eksambandet. Naturmarken ska värnas och den offentliga miljön stärks med nya gångkopplingar och upprustning av befintliga målpunkter och parkytor. Planen syftar till att bevara grönområden genom planläggning som park och natur samt genom skyddsbestämmelser. Syftet är att skapa en sammanhängande park- och rekreativmiljö.

Hjorthagen har höga kulturmiljövärden kopplat både till bebyggelsen och de park- och gaturum som omger den. Den nya bebyggelsen ska anpassas till sin omgivande kulturmiljö genom att ges hög kvalitet i sin utformning och fånga upp karaktärsdrag i den omgivande miljön. Utformning av kvartersmark och allmän plats ska utgå från områdets värdebärande uttryck och bidra till en god helhetsverkan. Bebyggelsestrukturen ska stärka och trygga kopplingen mellan Hjorthagen med Norra Djurgårdsstaden men samtidigt värna den gröna krans som innehar höga kulturmiljövärden.

Planområdet är beläget mellan de äldre delarna av Hjorthagen och Norra Djurgårdsstaden. Området är en del av stadsutvecklingsområdet Norra Djurgårdsstaden, vars planeringsförutsättningar tagits fram i ”Program för hållbar stadsutveckling i Norra Djurgårdsstaden”. Marken ägs av Stockholms stad.

### Sammanfattning av samrådet

#### Hur samrådet bedrivits

Plansamråd för aktuell detaljplan pågick mellan den 27 maj och den 7 juli 2025. Information om samrådet skickades ut enligt sändlista

till remissinstanser och berörda sakägare enligt fastighetsförteckningen.

Samrådsförslaget visades i Tekniska Nämndhuset, på Fleminggatan 4, och på stadsbyggnadskontorets hemsida. Annons om samråd och samrådsmöte publicerades i lokaltidningen Mitt i Östermalm lördagen den 31 maj 2025 samt i SvD och DN onsdagen den 28 maj 2025. Samrådsmöte hölls den 17 juni 2025 i Bergs aula, Bobergsgatan 48, där cirka 65 personer närvarade. Därutöver genomfördes två informationstillfällen vid Jägmästarplan den 4 och 9 juni där representanter för staden fanns tillgängliga för frågor och dialog.

### **Huvudsakliga synpunkter**

Under samrådsperioden inkom det totalt 563 yttranden till stadsbyggnadskontoret. Av dessa var 26 från remissinstanser samt 93 från privatpersoner och föreningar med 325 namnunderskrifter och 119 kommentarer på yttrande. Dessa yttranden berörde framförallt kulturmiljö, byggnadernas höjd, volym och anpassning till Hjorthagens karaktär samt trafik och parkering.

Från länsstyrelsen inkom synpunkter som berörde kulturmiljö, Miljökvalitetsnormer för vatten (MKN) samt hälsa och säkerhet. Länsstyrelsen delade stadsbyggnadskontorets bedömning om att detaljplanens genomförande kan antas medföra sådan betydande miljöpåverkan som avses i 6 kap. miljöbalken och anslutande bestämmelser.

Flertalet remissinstanser tillstyrker att utveckling sker i Hjorthagen men är anser att byggnadshöjden bör sänkas samt att delar av den föreslagna exploateringen som sker på parkmark ska utgå med hänsyn till platsens kulturmiljövärden. Ett betydande antal boende och övriga är negativa till planförslaget och anser att det får för stor negativ påverkan på områdets natur- och kulturvärden samt kommer att förvärra trafiksituationen. Flertalet remissinstanser och privatpersoner lyfter kulturmiljövärdet i de arbetarbostäder vid Rådjursstigen som påverkas av planförslaget. Länsstyrelsen bedömer att bebyggelseförslaget vid Ljusbågen kan innebära påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljövärden. Länsstyrelsen anser även att planförslaget behöver omarbetas avseende volym och placering samt att flera utredningar kopplade till miljö och hälsa behöver fördjupas.

## Sammanvägt ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret är positiva till planförslaget som möjliggör bebyggelse för bostäder, idrott, centrum, förskola och kontor i ett centralt och kollektivtrafikhärläge. Planen bidrar till att stärka Hjorthagens karaktär genom att bevara och utveckla värdefulla natur- och kulturmiljöer, skapa en sammanhängande park- och rekreativmiljö samt tillföra viktiga samhällsfunktioner.

Detaljplanprocessen har främst inneburit avvägningar mellan området naturvärden och dess kulturmiljö. De höga naturvärdena har satt ramarna för var bebyggelse kan placeras utan att ge för stor negativ påverkan på spridningsvägar och ekbiotoper. Den småskaliga och högt värderade kulturmiljön har gett riktlinjer kring bebyggelsens typologi och höjd. Avvägningen har inneburit att antalet bostäder har halverats från dess att planens start-PM togs i stadsbyggnadsnämnden.

I den kommande processen föreslås att planförslaget ändras genom att bostadsbebyggelsen bearbetas avseende höjd, placering och typologi för att mer varsamt samverka med området höga kulturmiljövärden. Bebyggelsens gestaltning ska studeras för att tydligare inordnas i området karaktär och småskalighet. Bearbetningen kan innebära att antalet bostäder minskar från cirka 200 till cirka 150, men planförslaget är fortsatt ett viktigt bidrag för att uppfylla Stockholms bostadsmål.

Stadsbyggnadskontoret anser att avvägningen mellan området natur- och kulturmiljövärden fortsatt är en viktig fråga och att de förändringar som föreslås ska anpassas för att inte påverka området naturvärden på ett mer negativt sätt jämfört med samrådsförslaget. En annan intressekonflikt finns mellan bevarande av platsens höga naturvärden och risk för människors hälsa kopplat till området markföroreningar. En intressekonflikt finns även kopplat till trafiksituationen vid Jägmästarplan där angöring till idrottsplatsen förvärrar möjligheten till ett tryggt och trevligt torg.

Planförslaget innebär att Hjorthagen tillförs en ny årsring med bebyggelse som håller en hög arkitektonisk kvalitet i samklang med sin omgivning. Planen bidrar till att stärka kopplingarna mellan Hjorthagens äldre bostadsbebyggelse och de nya kvarteren i Gasverksområdet för att skapa en sammanhängande stadsväv. Samtidigt bidrar planen till att värna området höga naturvärden både genom anpassningar och genom planskydd.

Stadsbyggnadskontoret föreslår att stadsbyggnadsnämnden godkänner redovisningen av plansamrådet och att slutligt planförslag upprättas och ställs ut för granskning.

## Föreslagna förändringar

Med anledning av de synpunkter som framförts under samrådet kommer följande frågor att studeras vidare:

- Bostadsbebyggelsen bearbetas avseende höjd och typologi för att mer varsamt samverka med områdets höga kulturmiljövärden. Det kan innebära att antalet bostäder minskar från cirka 200 till ungefär 150. Framför allt gäller det bebyggelsen vid Ljusbågen och Rådjursstigen.
- Bebyggelsens placering och höjd bearbetas för att läsbarheten av den historiskt viktiga gröna kransen ska vara fortsatt läsbar.
- Bebyggelsens gestaltning ska studeras för att tydligare inordnas i områdets karaktär och småskalighet.
- Trafiksituationen vid Jägmästarplan studeras om med målet om ett tryggt och trevligt torg samt fungerande angöring till idrottsplatsen.
- Behov och placering av förskola ska studeras samt om det är lämpligt med hänsyn till markföroreningar och buller.
- LSS-bostäder ska tillskapas inom den föreslagna bostadsbebyggelsen.
- De förändringar som föreslås ska anpassas för att inte påverka områdets naturvärden på ett mer negativt sätt jämfört med samrådsförslaget.

Följande utredningar kommer att tas fram eller revideras:

- Markföroreningar samt åtgärds- och förslag. För områden med höga naturvärden kommer en noggrann riskvärdering behövas för att avgöra vilka åtgärder som är mest lämpliga.
- Dagvatten, skyfall samt hantering av dagvattenåtgärder för att förhindra spridning av markföroreningar till ytvatten eller påverkan på vattenförekomsternas MKN.
- Bullerutredningen fördjupas och kompletteras med hantering av idrotts-, industri- och fartygsbuller.
- Antikvarisk bedömning av arbetarbostäder vid Rådjursstigen.
- Antikvarisk konsekvensbedömning för reviderat planförslag.

Stadsbyggnadskontoret bedömer att ovanstående revideringar och vidare utredningsarbete innebär en lämplig avvägning mellan olika intressen.

## Sammanfattade synpunkter

Nedan redovisas sammanfattningar av de synpunkter som inkom under samrådet ämnesvis. Stadsbyggnadskontorets kommentarer och ställningstagande redovisas i kursiv stil efter varje ämne. Inkomna synpunkter i ärendet kan återfinnas på stadsbyggnadsexpeditionen i Tekniska Nämndhuset, på Fleminggatan 4.

### Allmänt om samrådet och planprocessen

*Djurgårdens-lilla Värtans miljöskyddsförening ifrågasätter* varför de inte blivit informerade om samrådet för detaljplaneförslaget. De ställer frågan om varför de inte är med på mottagarlistan trots att deras adress är i Hjorthagen.

*Skönhetsrådet uppskattar* att staden själv tagit planeringsinitiativet. Skönhetsrådet vill gärna se en utvärdering av tillvägagångssättet så att slutsatser kan tas inför framtida planering.

*Ett betydande antal privatpersoner, både individuella yttranden samt genom namninsamling med 325 underskrifter, anser* att dialogen med boende under planprocessen har varit bristfällig. De är kritiska till att samrådet lades under semestertid vilket anses som odemokratiskt utifrån mindre möjlighet till medborgarinflytande. De anser att samrådstiden var för kort och efterfrågar möten på plats med staden och politiker.

*Ett betydande antal privatpersoner, både individuella yttranden samt genom namninsamling med 325 underskrifter, anser* att förslaget bryter mot Stadsbyggnadsnämndens medskick vid beslut om start-pm den 27 januari 2022, där det framgick att ny bebyggelse skall hålla en skala som är anpassad till Hjorthagens befintliga bebyggelse. Andra privatpersoner lyfter även att förslaget bryter mot flera av politikens medskick.

*Djurgården-lilla Värtans Miljöskyddsförening anser* att underlagen håller låg kvalitet och att flera aspekter är felaktigt redovisade eller saknas och framhåller även bristande lokalkännedom i utredningarna.

### Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

*Stadsbyggnadskontoret bedömer* att samrådsprocessen har genomförts i enlighet med plan- och bygglagens krav och stadens etablerade rutiner. Samrådet pågick under perioden 27 maj–7 juli med annonsering, utskick samt ett samrådsmöte den 17 juni. Därutöver genomfördes två informationstillfällen vid

*Jägmästarplan den 4 och 9 juni, där representanter för staden fanns tillgängliga för frågor och dialog. Kontoret bedömer därmed att samrådsprocessen har uppfyllt, och i vissa avseenden gått utöver, gällande lagkrav.*

*Avseende synpunkter om mottagarlista konstaterar stadsbyggnadskontoret att samrådsinformation skickas enligt stadens rutiner till berörda sakägare, myndigheter och kända intressenter. Synpunkten noteras och tas med i det fortsatta arbetet.*

*Stadsbyggnadskontoret uppskattar Skönhetsrådets positiva inställning till att staden själv tagit planeringsinitiativet, vilket är i linje med stadens budgetmål om att i ett tidigt skede arbeta utan koppling till enskilda byggaktörer. Synpunkten om att utvärdera arbetssättet noteras.*

*När det gäller politiska medskick konstaterar stadsbyggnadskontoret att start-PM anger en övergripande inriktning och identifierar stora delar av Hjorthagen som möjliga utvecklingsområden utifrån de kunskaper som fanns vid beslutstillfället. Politikernas yttrande var baserat på de dåvarande kunskaperna om förutsättningarna. Under den fortsatta planprocessen har förutsättningarna för platsen analyserats och konkretiserats genom utredningar, vilket har legat till grund för samrådsförslaget. Planförslaget utgör därmed en bedömning av vad som bedöms möjligt utifrån samlade förutsättningar.*

*Stadsbyggnadskontoret delar uppfattningen att bebyggelsens skala och anpassning till Hjorthagens karaktär är en central fråga. Planförslaget kommer att bearbetas vidare i det fortsatta planarbetet med utgångspunkt i områdets befintliga bebyggelsestruktur, värden och inkomna synpunkter.*

*Synpunkter om planeringsunderlagens innehåll och kvalitet noteras. Stadsbyggnadskontoret bedömer att underlagen ger ett tillräckligt beslutsunderlag för samråd, men ser samtidigt att vissa delar kan behöva förtydligas eller kompletteras inför granskningsskedet.*

## **Allmänt om planförslaget**

*Skönhetsrådet tillstyrker förslaget på detaljplan med erinran om att bebyggelsen vid Rådjursstigen bör utgå. Rådet anser att bebyggelsen vid Jägmästarplan kan fungera väl som ett rumsskapande inslag för ett lokalt centrum vid tunnelbaneuppgången. Rådet ser gärna att en tillkommande förskola placeras i en egen fristående byggnad. Trots att det krävs sprängningar i bergssidan anser rådet att idrottshallen kan bli en*

tillgång för området. Rådet har inga invändningar mot den föreslagna kanslibyggnaden eller bebyggelsen i Villebråds kvarteret.

*Norra innerstadens stadsdelsnämnd framför* behovet av att tillskapa en ny förskola med fem avdelningar i samband med den föreslagna bebyggelsen inom detaljplanen för Hjorthagskransen samt inom Norra Djurgårdsstaden.

*Utbildningsförvaltningen och Norra innerstadens stadsdelsnämnd är positiva* till att planförslaget inkluderar en förstärkning av områdets idrottsfunktioner, det råder en generell brist på idrottsanläggningar inom stadsdelen.

*Socialförvaltningen framför* att det inte framgår att projektet ska omfatta bostäder med särskild service. När planhandlingarna ställs ut på granskning bör det i planbeskrivningen framgå vilken typ av gruppboende som avses, hur många bostäder som omfattas samt gärna en illustration som visar i vilken byggnad som gruppboendet föreslås placeras.

*Utbildningsförvaltningen bedömer* att behovet av elevplatser till följd av planförslaget ryms inom nuvarande skolplanering. Under byggtiden vid Jägmästarplan betonas vikten av samordning med skolor för att minimera störningar och säkerställa fortsatt verksamhet, tillgänglighet och säkra utrymningsvägar.

*Exploateringskontoret ser positivt* på föreslagen detaljplan och betonar att exploateringsökningen är beroende av den föreslagna exploateringsgraden varvid exploateringsgraden ej bör minska.

*Flera privatpersoner, idrottsförvaltningen och fastighetskontoret är positiva* till utvecklingen av idrottsområdet med en ny fullstor idrottshall vid Hjorthagens IP för att möta det ökande behovet av idrottsytor i området.

*Idrottsförvaltningen och fastighetskontoret uttrycker behov* av att se över kravet om att taket ska vara tillgängligt som vistelseyta för allmänheten i detaljplan. *Förvaltningarna framför* att det finns osäkerheter kring genomförbarhet, tillgänglighet, säkerhet och ansvar för drift och underhåll. Förslaget bör ändras så att planen möjliggör vistelse på taket, snarare än att kräva det. *Förvaltningarna framför* att staket kan bli aktuellt för delar eller hela taket. *Förvaltningarna framför även* att byggrätten för idrottshallen är felplacerad och att byggrätten inte är tillräckligt stor, vilket måste justeras.

*Ett betydande antal privatpersoner, både individuella yttranden samt genom namninsamling med 325 underskrifter, är starkt*

*kritiska till detaljplaneförslaget och anser att planarbetet bör avskrivas. Många privatpersoner är kritiska till delar av förslaget, särskilt bebyggelse inom kvarteren Jägmästarplan, Ljusbågen och Rådjursstigen, och anser att kvarteren bör utgå ur planen. Flera Privatpersoner anser att Hjorthagen redan är kraftigt exploaterat, och att ytterligare bebyggelse bedöms skada områdets värden.*

*Föreningar och ett betydande antal privatpersoner, både individuella yttranden samt genom namninsamling med 325 underskrifter, anser att detaljplaneförslaget bryter mot stadens tidigare löften att enbart bygga på redan hårdgjord mark. Det framförs också kritik mot att förslaget strider mot Stadsbyggnadsnämndens beslut (den 27 januari 2022) där det angavs att ny bebyggelse ska anpassas till Hjorthagens befintliga skala. Den föreslagna bebyggelsen anses vara för hög och bör sänkas till att vara maximalt tre till fyra våningar. Flera privatpersoner lämnar förslag på alternativ placering för bebyggelse där marken redan är ianspråktagen eller har låga naturvärden.*

### **Stadsbyggnadskontorets ställningstagande**

*Beträffande synpunkter att lägga ner planarbetet framför stadsbyggnadskontoret att kontoret verkar utifrån det politiska uppdraget att pröva möjligheten för utvecklingen av Hjorthagen samt Stockholms stads övergripande mål om bostadsförsörjning. Stadsbyggnadskontoret avser att pröva möjligheter till justeringar av bebyggelsens höjd, volym, placering och utformning i syfte att minska påverkan på områdets karaktär och värden.*

*Stadsbyggnadskontoret kommer fortsatt utreda om det finns behov av ytterligare en förskola i området. Om behovet finns kommer placering och lämplighet studeras vidare i det fortsatta planarbetet.*

*Frågan om bostäder med särskild service kommer att förtydligas i planhandlingarna inför granskningskedet vad gäller typ, omfattning och föreslagen placering.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar Utbildningsförvaltningens bedömning om skolkapacitet samt vikten av samordning under byggskedet, vilket kommer att beaktas i fortsatt planering.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar Exploateringskontorets synpunkt om exploateringsekonomi, men konstaterar samtidigt att en fortsatt bearbetning av planförslaget kommer att behöva ske med utgångspunkt i Hjorthagens karaktär, skala och värden.*

*Kontoret ser positivt på att planförslaget stärker idrottsfunktionerna i området. Synpunkterna från*

*Idrottsförvaltningen och Fastighetskontoret om idrottshallens utformning, byggrättens omfattning och takets funktion tas med i det fortsatta planarbetet. Kontoret är i grunden positivt till att idrottshallens tak kan utgöra en tillgång för allmänheten, men bedömer att utformning och krav behöver studeras vidare i samråd med berörda förvaltningar. Byggrätten kommer att justeras utifrån bearbetning av förslaget i samråd med förvaltningarna.*

## **Arkitektur och gestaltning**

*Idrottsförvaltningen och fastighetskontoret anser att kravet på att minst 70 % av fasaden mot idrottsanläggningen ska vara uppglasad är olämpligt och bör tas bort, dels eftersom stora fönsterytor inte lämpar sig för idrottshallar av funktionella skäl och dels för att uppnå hållbarhetskraven.*

*Fastighetskontoret framför att fasadmaterialet på idrottshallen måste studeras vidare under processen. Kontoret framför att man i tidigt skede inte bör begränsas av dyra materialval. Kontoret anser inte heller att idrottshallen måste ha samma fasadmateriell som bostäderna, utan föredrar att idrottshallen får ett eget formspråk och materialpalett.*

### **Stadsbyggnadskontorets ställningstagande**

*Stadsbyggnadskontoret framför att avsikten med planbestämmelsen om en hög grad av uppglasning har varit att bidra till en öppen och trygg miljö i mötet mellan idrottsanläggningen och det offentliga rummet. Kontoret bedömer att kravet på uppglasad fasad kan behöva omprövas eller justeras i det fortsatta planarbetet för att möjliggöra en ändamålsenlig, hållbar och kostnadseffektiv utformning av idrottshallen.*

*Kontoret framför att idrottshallens utformning kommer att studeras djupare inför granskning och regleras i detaljplanen till det som bedöms vara lämplig nivå i samråd med förvaltningarna.*

## **Kulturmiljö**

### **Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse**

*Länsstyrelsen anser att det aktuella planförslaget riskerar att orsaka påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljövården i Stockholms innerstad med Djurgården (AB 115). Hjorthagen lyfts fram som ett område med tydlig 1900-talsplanering och funktionalistiska ideal, där struktur, parkmark och separationen från gasklocksområdet utgör viktiga kulturvården. Planförslaget bedöms riskera att skada värden knutna till områdets planstruktur, arkitektur och relation till omgivande grönstruktur och gasklocksområdet.*

*Länsstyrelsen framför att* den föreslagna nya bebyggelsen längs Rådjurstigen, i kvarteret Ljusbågen och delvis i kvarteret Villebrådet sammantaget bedöms medföra att Hjorthagsparkens karaktär och den tydliga historiska funktionssepareringen mellan bostadsområdet och det tidigare verksamhetsområdet försvagas, vilket är en bärande del av områdets kulturhistoriska betydelse.

*Stadsmuseet anser att* flera delar av planförslaget innebär tydliga risker för områdets kulturhistoriskt värdefulla bebyggelse. Stadsmuseet anser att den föreslagna bebyggelsen påverkar helhetsmiljön i Hjorthagen, som präglas av en sammanhållen utveckling från tidigt 1900-tal till mitten av seklet. Den nya bebyggelsens skala, form och årsring bedöms bryta mot denna helhet och leda till att områdets kulturhistoriska värden försvagas.

*Länsstyrelsen, stadsmuseet och skönhetsrådet framhåller särskilt* den kulturhistoriskt värdefulla 1930-tals smalhusområdet Abessinien, som är utpekad i riksintressebeskrivningen, och anser att det påverkas negativt av planförslaget. *Länsstyrelsen framför att* det bedöms som mycket känsligt med nya tillägg i närhet till Abessinien. *Länsstyrelsen, stadsmuseet och skönhetsrådet anser att* bebyggelsen i Ljusbågen behöver bearbetas för att underordnas Abessiniens miljö, vilket *stadsmuseet och skönhetsrådet menar* kan uppnås genom lägre byggnadshöjder eller alternativa planformer.

*Länsstyrelsen påpekar att* flera uttryck för riksintresset riskerar att skadas. Det gäller bland annat de öppna hus-i-park-strukturerna från 1930- och 40-talen, stadens anpassning till naturgeografiska förutsättningar, tydligheten i stadens utbyggnadsfaser, samt kommunaltekniska anläggningar och modernistiska parkstråk präglade av Stockholmskolans ideal. Planförslaget framförs påverka dessa uttryck genom bristande anpassning till befintlig topografi och den ursprungliga planstrukturen längs Hjorthagsringen, förtätning av parkmark och visuell dominans.

*Länsstyrelsen anser att* rivning eller flytt av den äldre personalbostaden kopplad till elverket skulle innebära skada på kulturmiljön, genom att det skulle försvaga områdets tidsdjup och historiska sammanhang. *Länsstyrelsen framhåller att* om flytt inte kan undvikas bör byggnaden placeras inom Hjorthagen för att behålla sin koppling till verksamhetsområdet. *Stadsmuseet är också kritiska* till rivning av arbetarbostäderna utifrån deras kulturhistoriska värden. *Skönhetsrådet betonar* att arbetarbostäderna bör bevaras och anser att bebyggelsen bör utgå ur planen för att skydda de befintliga kulturhistoriska strukturerna. *Flera privatpersoner är också kritiska* till att ta bort eller flytta de två röda

arbetarbostäderna utifrån deras kulturhistoriska värden och områdets identitet.

*Ett betydande antal privatpersoner, både individuella yttranden samt genom namninsamling med 325 underskrifter, anser att detaljplaneförslaget innebär skada på områdets kulturhistoriskt värdefulla miljöer. Det framförs att Hjorthagen har en unik småskalig kulturmiljö som riskerar att påverkas negativt av föreslagna byggnader på 4–6 våningar. Den nya bebyggelsen uppfattat som kraftigt avvikande i skala och karaktär i förhållande till den befintliga miljön. Bebyggelsen anses vara för hög och att den bör sänkas till max tre till fyra våningar, alternativt utgå helt.*

*Länsstyrelsen efterfrågar att kommunen kompletterar planhandlingarna, särskilt vad gäller hur planförslaget förhåller sig till Stockholmskolans ideal och funktionalistisk stadsplanering.*

### **Stadsbyggnadskontorets ställningstagande**

*Stadsbyggnadskontoret avser att pröva möjligheter till justeringar av bebyggelsens höjd, volym, placering och utformning i syfte att minska påverkan på kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och riksintressets uttryck.*

*När det gäller arbetarbostäderna konstaterar stadsbyggnadskontoret att byggnaderna har kulturhistoriska värden som är viktiga för områdets tidsdjup. Kontoret delar uppfattningen att rivning eller flytt innebär en negativ påverkan och att frågan behöver studeras vidare i det fortsatta planarbetet, med ambitionen att i möjligaste mån bevara byggnaderna eller säkerställa att deras kulturhistoriska värden tas tillvara.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar länsstyrelsens synpunkt om behov av förtydliganden kring Stockholmskolans ideal och funktionalistisk stadsplanering. Dessa aspekter kommer att utvecklas och tydliggöras i planhandlingarna inför nästa skede.*

### **Landskaps- och stadsbild**

*Länsstyrelsen bedömer att planförslaget innebär betydande påverkan på landskaps- och stadsbilden, framför allt genom förändringar av naturmark, topografi och områdets visuella struktur.*

*Länsstyrelsen framhåller att de nya byggnadsvolymer riskerar bli visuellt dominerande i stadsbilden, framför allt beträffande kvarteret Ljusbågen. Länsstyrelsen anser därför att förslaget behöver bearbetas avseende volym, höjd, placering och anpassning till terrängen, så att den nya bebyggelsen inte blir dominerande i*

stadsbilden - särskilt sett från viktiga vyer såsom Abessinien och Motalaparken.

Även *Stadsmuseet* anser att planförslaget bedöms påverka stads- och landskapsbilden negativt. De är kritiska till att bebyggelsen i framförallt kvarteret Ljusbågen framstår som för dominerande i förhållande till omgivningen genom att resa sig över trädtopparna. De betonar att bebyggelsen behöver bearbetas för att inte dominera stadsbilden både på nära håll och i stadssiluetten.

*Flertalet privatpersoner* anser att planförslaget innebär skada för stads- och landskapsbilden för riksintresset. Den planerade bebyggelsen innebär en skalförskjutning som riskerar att dominera stadsbilden och försvaga den historiska karaktären.

*Privatpersonerna* anser att bebyggelsen kraftigt behöver bearbetas avseende volym alternativt utgå helt. *Många privatpersoner motsätter sig* ny bebyggelse vid Jägmästarplan på grund av bortsprängning av den befintlig berghällen som lyfts som ett uppskattat landskapselement.

*Länsstyrelsen framför* att bebyggelse i Hjorthagsparken och angränsande naturmark anses försvaga läsbarheten av Stockholms historiska anpassning till naturgeografiska förutsättningar, såsom bergsformationer, höjder och förkastningsbranter. Dessa naturgeografiska element är viktiga för att förstå stadens utveckling och är tydliga i Hjorthagen. *Länsstyrelsen anser* att kommunen behöver se över hur den sammantagna påverkan på riksintresset och Hjorthagsparken avseende kvarter Ljusbågen, Villebrådet och Rådjursstigen kan minska genom att bearbeta byggnadernas volym, placering och påverkan på befintlig topografi och natur.

*Stadsmuseet är också kritiska till* hur förslaget förändrar den gröna strukturen och stadsdelens siluett, genom att de nya bostadskvarteren bryter den sammanhängande grönstrukturen och försvagar läsbarheten av Hjorthagens ursprung och karaktär. *Stadsmuseet anser* därför att bebyggelse i kvarteret Ljusbågen bör minska i omfattning till redan idag ianspråktagen mark samt att bebyggelse vid Rådjursstigen och Villebrådet bör utgå helt utifrån påverkan på upplevelsen av Hjorthagsparken.

*Skönhetsrådet betonar* den gröna kransens värde och vikten av att Hjorthagen fortsätter vara tydligt avgränsat av gröngördeln och anser därför att kvarter Rådjursstigen ska utgå vilket även möjliggör även bevarande av de äldre arbetarbostäderna. *Rådet betonar* vikten av att området ska fortsatt vara präglad av grönska.

## Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

*Stadsbyggnadskontoret kommer att bearbeta förslaget utifrån att minska den sammantagna påverkan på riksintresset.*

*Stadsbyggnadskontoret avser att pröva möjligheter att justera bebyggelsens volym, höjd, placering och utformning, särskilt inom kvarteren Ljusbågen, Villebrådet och Rådjursstigen, i syfte att minska påverkan på landskapsbilden, stadssiluetten och den gröna kransens läsbarhet.*

*Stadsbyggnadskontoret konstaterar att påverkan på berghällan vid Jägmästarplan är nödvändig för att möjliggöra den föreslagna bebyggelsen. Ambitionen är att byggnadens placering och utformning anpassas med hänsyn till topografi och landskapsbild för att begränsa ingrepp och bevara områdets karaktär så långt som möjligt.*

## Park, natur och vatten

### Park och grönområden

*Norra innerstadens stadsdelsnämnd är positiv till att planförslaget möjliggör en utveckling av områdets parker, torg och gångstråk i anslutning till den nya bebyggelsen. Nämnden är även positiv till att övrig naturmark inom området bevaras och skyddas. En god balans mellan bebyggelse och grönytor är viktig för områdets långsiktiga livskvalitet.*

*Miljö och hälsoskyddsnämnden ser att man i planarbetet har lagt stor vikt vid att minimera påverkan på den värdefulla naturmiljön. Trots anpassningar kommer det ändå att ske en negativ påverkan. För att minimera påverkan framför Miljö och hälsoskyddsnämnden vikten av att de föreslagna skadelindrande åtgärder genomförs, såsom naturvårdsröjning, juridiskt skydd för specifika träd och trädskydd under byggtiden, samt nyplantering av träd och annan vegetation. Miljö och hälsoskyddsnämnden framför att området har stor betydelse för bevarandet av gamla ekmiljöer och har en rik insektsfauna. Hjorthagskransen bedöms till fördel kunna skyddas som biotopskyddsområde eller naturreservat för att bevara spridningssambanden mellan Norra och Södra Djurgården.*

*Föreningar och ett betydande antal privatpersoner, både individuella yttranden samt genom namninsamling med 325 underskrifter, är starkt kritiska till exploatering på naturmark och betonar vikten av att bevara grönstrukturen. Den föreslagna bebyggelsen anses skada de ekologiska värdena, biologisk mångfald, ekosystemtjänster samt artskydd. Förslaget anses därför*

stå i strid med stadens egna mål om att skydda grönstruktur och främja biologisk mångfald.

*Ett flertal privatpersoner beskriver området som en av få kvarvarande gröna oaser i en redan hårt exploaterad stadsdel och anser att ytterligare bebyggelse skadar området rekreativvärden.*

*Föreningar och många privatpersoner anser att detaljplaneförslaget inte tar hänsyn till den samlade belastningen på grönområdena från befintliga samt kommande utveckling i området, vilket riskerar att överbelasta Hjorthagens parker och sociala ytor och därmed försämrad boendemiljö. Hjorthagsparken beskrivs som ett av få kvarvarande naturområden med bevarad karaktär som riskeras hotas, ytterligare bebyggelse anses skada områdets rekreativvärden.*

*Några privatpersoner undrar hur förslaget påverkar hundrastgården och ifrågasätter var den i så fall ska flyttas. De framhåller att det endast kvarstår en liten rastgård i planförslaget.*

*Länsstyrelsen delar kommunens bedömning att hänsyn har tagits vid byggnadsplacering, men påpekar att flera träd, inklusive efterträdare och nyrekryteringsträd, kommer att avverkas. Det kan påverka äldre ekbestånd långsiktigt, biologisk mångfald och spridningsmöjligheter för vedlevande insekter. Länsstyrelsen råder därför kommunen om vikten av att genomföra de anpassningar och åtgärder som föreslås i konsekvensanalysen för att minimera negativa effekter.*

*Länsstyrelsen lyfter att närheten till Nationalstadsparken är en stor tillgång, men att ökat besöksstryck kan leda till slitage. Länsstyrelsen råder att den planerade styrningen av besökare i Loudden bör utredas på liknande sätt för Hjorthagskransen för att tillgängliggöra parken samtidigt som växt- och djurliv skyddas.*

### **Stadsbyggnadskontorets ställningstagande**

*Stadsbyggnadskontoret bedömer att planförslaget är förenligt med översiktsplanens intentioner om att utveckla en tät och funktionsblandad stad, samtidigt som viktiga ekologiska samband bevaras. Planförslaget har utformats med stor hänsyn till områdets höga natur- och rekreativvärden. En grundläggande utgångspunkt i planarbetet har varit att koncentrera bebyggelsen till redan ianspråktagna och mindre känsliga ytor samt att bevara huvuddelen av den sammanhängande naturmarken.*

*Kontoret gör bedömningen att planförslaget medför viss negativ påverkan på naturmiljön, främst kopplat till borttagande av träd.*

*Planförslaget har anpassats efter naturvärdena så att inga särskilt skyddsvärda träd tas bort och att påverkan på naturmiljön i stort begränsas. Det kommer att genomföras skydds- och kompensationsåtgärder, vilka redovisas i planbeskrivningen och tillhörande utredningar. Dessa åtgärder bedöms sammantaget bidra till att långsiktigt upprätthålla ekologiska funktioner och spridningssamband inom området så att Hjorthagsparken fortsatt kan utgöra en viktig grön spridningslänk.*

*Livsmiljöer och spridningssamband för vedlevande insekter påverkas negativt men bedöms inte vara av betydande karaktär. Inga betydande effekter för skyddade arter bedöms uppstå och planförslaget bedöms inte utlösa förbud enligt artskyddsförordningen. Sammantaget bedöms planförslaget medföra måttliga negativa konsekvenser för naturmiljö och biologisk mångfald, vilka bedöms acceptabla mot bakgrund av planförslagets anpassningar och föreslagna skyddsåtgärder.*

*Planförslaget möjliggör en utveckling av parker, torg och gångstråk, vilket bedöms stärka områdets tillgänglighet och rekreativa kvaliteter för allmänheten. Kontoret är medvetet om risken för ökad belastning och slitage på parkmarken. Stadens parkriktlinjer och indikatorer för mål om närhet och god tillgång till parker och friytor i grönskande miljöer klaras. Risk för slitage föreslås minimeras genom att känslig naturmark värnas och att besökare främst leds till stigar och lekytor som är anpassade för ett högre besöksstryck. Dessa frågor hanteras också genom medveten förvaltning.*

*Stadsbyggnadskontoret konstaterar att den befintliga hundrastgården påverkas av planförslaget. Avsikten är att funktionen ska kunna finnas kvar inom området, men i justerad utformning. Frågan om exakt lokalisering och utformning hanteras vidare i samverkan med ansvarig förvaltning i det fortsatta arbetet.*

## **Trafik**

### **Motortrafik**

*Trafikkontoret framför att gränsdragningen mellan torg- och parkytor på plankartan behöver ses över utifrån driftperspektiv, så att ytorna kan skötas på ett rationellt sätt, eftersom olika förvaltningar ansvarar för skötseln.*

*Trafikkontoret är positivt till att parkering samlas i Hjorthagsgaraget samt att den offentliga miljön och tillgängligheten förbättras genom gångkopplingar och upprustade park- och naturområden. Kontoret anser att parkeringsytan vid Hjorthagens idrottsplats bör inte låsas i detaljplanen, för att möjliggöra framtida*

flexibilitet föreslår trafikkontoret därför att planbestämmelsen om parkering tas bort. *Trafikkontoret framför* att för bostäderna vid Ahlsellvägen bör möjligheten till parkering för rörelsehindrade i Hjorthagsgaraget utredas.

*Trafikkontoret framför* att sträckan med utfartsförbud på Gasverksvägen behöver utökas så att hela kvarteret Villebrådet, inklusive hissen omfattas.

*Trafikkontoret framför* att det finns utmaningar med idrottshallens placering ur trafiksynpunkt. Det är viktigt att allmän biltrafik inte tillåts köra fram till idrottshallen, men att fordon med tillstånd för rörelsehindrade ska kunna nå byggnaden.

*Fastighetskontoret och idrottsförvaltningen framför* att man i utformningen av Jägmästarplan måste säkerställa att driftfordon kan ta sig fram. Förvaltningarna framför att det är oklart om de befintliga parkeringsplatserna vid idrottsplatsen kommer att finnas kvar. Om dessa försvinner måste nya markparkeringsanordningar anordnas som ersättning. Förvaltningarna påpekar att beskrivningen av ytan vid "vardagslivet gång" är felaktig. I planbeskrivningen nämns lek och grönska, men ytan är planerad som idrottsmark och ska användas för angöring, driftfordon samt tillgänglig parkering. Beskrivningen bör justeras.

*SVOA är positiva till* att utformningen av vändplanen i slutet av Ahlsellvägen och bedömer den som korrekt dimensionerad för avfallsfordon. Dock understryks vikten av att vändplanen tydligt avgränsas från gångstråk för att undvika konflikter mellan fordonstrafik och gående.

*Djurgården-lilla Värtans Miljöskyddsförening och ett betydande antal privatpersoner, både individuella yttranden samt genom namninsamling med 325 underskrifter, uttrycker oro* över ökad trafik i området och är starkt kritiska till föreslagna trafiklösningar. Det framförs att trafik-, parkerings- och kollektivtrafiksituationen redan idag är överbelastad i området och det efterfrågas realistiska helhetslösningar samt konkreta åtgärder för att hantera den ökade trafikbelastning som planförslaget bedöms medföra. Särskilt lyfts trafiksituationen vid Jägmästarplan, som redan i dagsläget upplevs som problematisk och otrygg och bedöms förvärras av ökad trafik till idrottsplatsen.

*Djurgården-lilla Värtans Miljöskyddsförening och många privatpersoner är starkt kritiska* till parkeringssituationen. Den föreslagna parkeringslösningen anses orealistisk och otillräckligt utredd.

*Flera privatpersoner ifrågasätter bedömningen av befintlig tillgång på parkeringsplatser. Vidare kritiseras borttagandet av garageplatser (garagelängor) vid Ljusbågen, eftersom detta tillsammans med den föreslagna lösningen bedöms leda till en betydande parkeringsbrist för de boende i området.*

*Flera privatpersoner efterfrågar tydligare beskrivning av hur idrottshallens och kanslibyggnadens besöksparkering kommer att fungera. Några privatpersoner är kritiska till att det inte finns planerade tillfartsvägar för bebyggelsen utifrån oro att det kommer belasta de befintliga gatorna.*

*Flera privatpersoner uttrycker oro över ökad trafik under byggnationen, både avseende kapacitetsbrister och störningar i området.*

### **Stadsbyggnadskontorets ställningstagande**

*Stadsbyggnadskontoret noterar trafikkontorets synpunkt om att gränsdragningen mellan torg- och parkytor behöver ses över för att vara tydlig och ändamålsenlig ur ett drift- och förvaltningsperspektiv. Plankartan kommer att ses över i syfte att säkerställa rationell skötsel och tydligt huvudmannaskap.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar trafikkontorets synpunkt om att parkeringsytan vid Hjorthagens idrottsplats inte bör låsas i detaljplanen. Parkeringssituationen för idrottshallen kommer att studeras djupare inför granskning. Behovet av reglerande planbestämmelsen om parkering kommer därefter ses över, justeras alternativt tas bort för att möjliggöra framtida flexibilitet.*

*Stadsbyggnadskontoret delar bedömningen att möjligheten att lägga tillgänglig parkering för rörelsehindrade i Hjorthagsgaraget (för bostäder vid Artemisgatan i nära anslutning till Hjorthagsgaragets husentré) kan utredas vidare i det fortsatta planarbetet om behov finns, i samråd med trafikkontoret.*

*Trafikkontorets synpunkt om att sträckan med utfartsförbud på Gasverksvägen bör utökas till att omfatta hela kvarteret Villebrådet, inklusive hissen, noteras. Förslaget kommer att utredas vidare i samråd med trafikkontoret.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar trafikkontorets, fastighetskontorets och idrottsförvaltningens synpunkter om trafikföring till idrottsplatsen. Stadsbyggnadskontoret delar bedömningen att allmän biltrafik inte ska tillåtas fram till idrottshallen. Planförslaget syftar till att begränsa allmän biltrafik i området samtidigt som tillgänglighet för fordon med tillstånd ska*

*säkerställas. Dessa frågor kommer att beaktas i den fortsatta utformningen.*

*Fastighetskontorets och idrottsförvaltningens synpunkter om osäkerhet kring befintliga parkeringsplatser vid idrottsplatsen noteras. Om befintliga parkeringsplatser tas bort ska möjligheten till ersättningslösningar studeras i det fortsatta arbetet.*

*Planbeskrivningen kommer att ses över så att beskrivningen av ytan läng ”vardagslivet gång” i planbeskrivningen inte är missvisande. Planbeskrivningen kommer att justeras för att tydliggöra att ytan är planerad som idrottsmark och främst avsedd för angöring, driftfordon och tillgänglig parkering. Under vidare planprocess avser stadsbyggnadskontoret att studera ytan intill bollplanerna ihop med idrottsförvaltningen och fastighetskontoret för att se över möjligheterna att även tillföra grönska, sittplatser och lekfulla inslag.*

*SVOA:s positiva synpunkt på utformningen av vändplanen i slutet av Ahlsellvägen noteras. Stadsbyggnadskontoret förmedlar vikten av att tydligt avgränsa vändplanen från gångstråk för att minska risken för konflikter mellan fordon och gående till exploateringskontoret att beakta i den fortsatta projekteringen.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar den omfattande oro som framförs avseende ökad trafikbelastning, särskilt vid Jägmästarplan. Planförslaget syftar till att prioritera gång-, cykel- och kollektivtrafik samt att begränsa biltrafik genom samlad parkering och förbättrade gångkopplingar. Trafikfrågorna kommer fortsatt att analyseras och samordnas med berörda förvaltningar.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar kritiken mot den föreslagna parkeringslösningen men framhåller att framtagna parkeringsutredning visar på god tillgång på parkeringsplatser idag och efter detaljplanens genomförande. Bedömningen är parkering i huvudsak bör lösas samlat i Hjorthagsgaraget, i linje med stadens parkeringsstrategi. Synpunkter om borttagande av garagelängor vid Ljusbågen noteras. Konsekvenserna för närboendes parkeringssituation kommer att beaktas i den fortsatta planeringen. Risken för parkeringsbrist på gatan för boende kommer förtydligas.*

*Synpunkter från privatpersoner om behov av tydligare redovisning av hur besöksparkering till idrottshallen och kanslibyggnaden ska fungera noteras. Även synpunkter om avsaknad av planerade tillfartsvägar och risk för ökad belastning på befintliga gator noteras. Dessa frågor kommer att förtydligas i planbeskrivningen och hanteras i fortsatt arbete.*

*Synpunkter om oro för ökad trafik och störningar under byggskedet noteras. Frågor om bygglogistik och tillfälliga trafiklösningar hanteras i senare skeden, i samband med genomförande och i samråd med berörda förvaltningar.*

### **Gång- och cykeltrafik**

*Trafikkontoret är positivt att Jägmästarplan studeras ur trafiksynpunkt med prioritering av gång-, cykeltrafik och vistelsekvaliteter framför biltrafik.*

*Trafikkontoret är positivt till att gång- och cykelstråket mellan Jägmästarplan och Gasverksvägen fredas från biltrafik. Kontoret noterar att plankartan redovisar dagens smala gångbanemått på gångstråket. Detaljplanen behöver ta höjd för en bredare gångyta som kan rymma ett ökat gångflöde mellan tunnelbanan och Gasverket.*

*Trafikkontoret framför att ytor för cykelparkering behöver tillskapas i goda lägen på idrottsplatsen och i nära anslutning till idrottshallens entré.*

*Trafikkontoret är positiva till att den skymda utfarten söder om kanslibyggnaden tas bort för biltrafik och att ytan i stället kan användas för cykelparkering.*

*Trafikkontoret framför att gångbanorna längs Rådjursstigen behöver breddas till 2,5 meter på båda sidor. I detaljplanen medges bara en breddning av den västra gångbanan, även den östra gångbanan behöver breddas upp till 2,5 meters bredd på hela sträckan. Kontoret informerar om att den branta lutningen begränsar möjligheten till övergångsställen och att tidigare planerade ramplösningar har tagits bort, vilket påverkar tillgängligheten.*

### **Stadsbyggnadskontorets ställningstagande**

*Stadsbyggnadskontoret delar Trafikkontorets bedömning om vikten av att freda gång- och cykelstråket mellan Jägmästarplan och Gasverksvägen från biltrafik. Synpunkten om behovet av en bredare gångyta för att möta ökade gångflöden mellan tunnelbanan och Gasverket har noterats. Planhandlingarna kommer att ses över i det fortsatta planarbetet i syfte att säkerställa tillräckliga ytor för gångtrafik.*

*Trafikkontorets synpunkt om behov av cykelparkering i goda lägen vid idrottsplatsen och i nära anslutning till idrottshallens entré noteras. Möjligheten att säkerställa tillräckliga och välplacerade*

*cykelparkeringsytor kommer att studeras vidare i det fortsatta arbetet.*

*Trafikkontorets synpunkt om behovet av att bredda gångbanorna längs Rådjursstigen till 2,5 meter på båda sidor noteras. I planförslaget medges i nuläget en breddning av den västra gångbanan. Möjligheten att även bredda den östra gångbanan kommer att studeras vidare, med hänsyn till platsens topografi och övriga förutsättningar.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar även Trafikkontorets information om att den branta lutningen begränsar möjligheterna till övergångsställen samt att tidigare planerade ramplösningar har tagits bort, vilket påverkar tillgängligheten. Dessa förutsättningar beaktas i det fortsatta planarbetet.*

## **Kollektivtrafik**

*Sjöfartsverket informerar om att det i området finns vattenburen kollektivtrafik i form av båtpendling.*

## **Stadsbyggnadskontorets ställningstagande**

*Stadsbyggnadskontoret tackar för informationen.*

## **Teknisk försörjning**

### **Vattenförsörjning, spillvatten**

*Stockholm vatten och avfall (SVOA) redogör för möjliga anslutningar för respektive kvarter som kan göras till befintliga eller nya VA-ledningar. Det förutsätts att exploateringskontoret är byggherre för de nya allmänna VA-ledningarna som exploateringen kräver.*

*SVOA framför att i områden med högre marknivåer krävs eventuell intern tryckstegring för att upprätthålla vattentrycket på högre våningar. Kostnader för sådan tryckstegring bekostas inte av SVOA.*

*SVOA påpekar att avledning av spillvatten med självfall inte tillåts för våningsplan belägna under omgivande marknivå. I dessa fall kan en intern pumpstation komma att behövas, denna bekostas inte av SVOA.*

I plankartan, del 1, anges att en trappa ska placeras söder om idrottshallen. Samtidigt planeras VA-ledningar att förläggas från Ahlsellsvägen ner till ”Vardagslivets gång”. *SVOA framför att trappan inte får placeras över SVOA:s VA-ledningar.*

### **Stadsbyggnadskontorets ställningstagande**

*Stadsbyggnadskontoret noterar och förmedlar SVOA:s redogörelse samt förutsättningar avseende möjliga anslutningar till befintliga och nya allmänna VA-ledningar för respektive kvarter. Förutsättningarna för anslutning till det allmänna VA-nätet bedöms kunna hanteras inom ramen för detaljplanen.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar och förmedlar SVOA:s upplysning om eventuella behov av intern tryckstegring eller pumpstationer, vilket hanteras i genomförandeskedet och bekostas av exploitören.*

*Stadsbyggnadskontoret framför att den planerade trappan söder om idrottshallen inte regleras i plankartan, men visar med illustrationstext en ambition om en trappa som kopplar samman områdets nivåskillnader. Trappans placering och utformning i relation till VA-ledningarna beaktas vidare under planprocess och projektering.*

### **Dagvatten**

*Stockholm vatten och avfall (SVOA) framför att vid anslutningar till kombinerade avloppsledningar, särskilt för Jägmästarplan och Kansliet, kan det behövas ytterligare fördröjning för att hantera dagvattenflöden, vilket kräver fortsatt utredning och samråd med SVOA.*

*Miljö och hälsoskyddsnämnden framför att i det fortsatta planarbetet bör det utredas om det finns möjlighet till dagvattenåtgärder för de takdelar där avsteg från åtgärdsnivån föreslås, för att i största möjliga mån undvika avsteg. I det fortsatta planarbetet kommer det därför att behövas mer detaljerade dagvattenutredningar för kvartersmarken.*

### **Stadsbyggnadskontorets ställningstagande**

*Behovet av fördröjning vid anslutning till kombinerade avloppsledningar kommer bevakas inom ramen för den fortsatta planeringen.*

*Mer detaljerade dagvattenutredningar för kvartersmarken kommer att tas fram i det fortsatta planarbetet i syfte att i största möjliga mån undvika avsteg från stadens åtgärdsnivå.*

### **Ei/Tele**

*Ellevio framför att det finns befintligt lokalnät inom planområdet, men att den planerade bebyggelsen kräver en utbyggnad av elnätet, inklusive nya och omplacerade nätstationer. Ellevio framför att*

nätstationerna kräver planstöd i form av ett tydligt markerade E-områden (10x10 m) inom allmän platsmark, anpassade efter tekniska behov och miljökrav. Rekommendationer om skyfall, buller och magnetfält bör beaktas vid bebyggelse nära nätstationer. Ellevio framhåller att prickmark inte bör tillämpas inom E-områdena eftersom det försvårar framtida ombyggnationer och anpassningar till framtida behov.

*Ellevio noterar att detaljplanen innebär också behov av anpassningar i det befintliga elnätet. Nya ledningar bör förläggas i allmän platsmark, om de måste dras genom kvartersmark behövs u-områden eller servitut.*

*Ellevio framför att det planlagda u-området för ledningen från nätstationen vid Artemisgatan behöver justeras så att även marken mellan nätstationen och bostadshuset omfattas.*

För korrekt dimensionering av elnätet *framför Ellevio att de tidigt behöver få information om förväntat effektbehov. Även det befintliga distributionsnätet kan behöva anpassas eller läggas om. Ellevio ser därför ett fortsatt behov av att delta i ledningssamordningen, och åtgärder kopplat till deras anläggningar utförs efter beställning och bekostas av beställaren.*

### **Stadsbyggnadskontorets ställningstagande**

*Stadsbyggnadskontoret noterar Ellevios synpunkter gällande behov för nya eller omplacering av nätstationer. Plankartan kommer att ses över avseende redovisning av E-områden samt u-områden för ledningar och justeras efter behov.*

*Frågor om effektbehov, ledningsdragning, skyddsavstånd och tekniska krav hanteras vidare i det fortsatta planarbetet och i genomförandeskedet i samråd med Ellevio. Åtgärder i elnätet bekostas av exploitören i enlighet med gällande ansvarsfördelning.*

### **Energiförsörjning**

*Stockholm Exergi framför att befintlig fjärrvärmeledning passerar genom ett U-område enligt plankarta del 1. Ledningen behöver beaktas vid byggnation.*

### **Stadsbyggnadskontorets ställningstagande**

*Befintlig fjärrvärmeledning och u-område bedöms kunna hanteras inom ramen för detaljplanen. Hänsyn till ledningen ska tas i det fortsatta planarbetet och i genomförandeskedet i samråd med Stockholm Exergi.*

## Avfallshantering

*Stockholm Vatten och Avfall (SVOA) ser positivt på att avfallshantering beaktas i ett tidigt skede av planprocessen. För att säkerställa en välfungerande avfallshantering i det framtida området rekommenderar SVOA att en avfallsutredning genomförs till granskningsskedet. Denna bör omfatta dimensionering av avfallsutrymmen, trafiklösningar, angöring samt specificera vilka avfallsfraktioner som ska samlas in för olika insamlingsystem. Särskild hänsyn bör tas till hanteringen av grovavfall från bostäder för att undvika ombyggnationer efter 2027, när nya krav träder i kraft.*

*SVOA framför att trots att bostäderna planeras anslutas till befintlig sopsug, behöver även alternativa insamlingsystem utredas. I dagsläget framgår det inte var miljörum ska placeras, och SVOA betonar vikten av att dessa får så kort dragväg som möjligt, både ur arbetsmiljö- och tillgänglighetsperspektiv. Dessutom kan terrängens lutning begränsa möjliga placeringar, vilket måste beaktas för att uppfylla SVOA:s riktlinjer.*

*SVOA framför även att vid nybyggnation ska även system för grovavfallsinsamling planeras in, exempelvis genom att dimensionera miljörum eller reservera ytor för containeruppställning. För att underlätta detta behöver tillräckliga utrymmen för både förpackningsavfall och grovavfall planeras, med minst 1,5 meters arbetsutrymme framför behållare.*

*SOVA noterar att den befintliga återvinningsstation som SVOA ansvarar för på Jägmästarplan påverkas av detaljplanen. Om återvinningsstationen måste flyttas efterfrågar SVOA att kontoret återkommer med alternativa placeringar.*

*SVOA uppmantrar till att främja återbruk och delningsekonomi genom lokala ytor för återbruksmaterial och möjlighet till mobila återbrukstjänster som Pop-Up återbruk och Returrundan bör utredas. Sådana ytor kräver särskild utformning för att möjliggöra varsam hantering av material.*

*SVOA framför att för planerad centrumverksamheten saknas information om avfallshantering och fettavskiljare. Det är viktigt att man tidigt i planprocessen skapar förutsättningar för exempelvis livsmedelsverksamheter som caféer och restauranger att följa Stockholms Avfallsplan.*

*I övrigt framför SVOA att all avfallshantering inom planområdet ska i övrigt utformas i enlighet med riktlinjerna i "Projektera och bygg för god avfallshantering".*

*Trafikkontoret framför att avfallshantering och transporter bör samordnas med befintlig idrottshall vid Gasverksvägen.*

*Idrottsförvaltningen framför att det är ännu inte utrett hur sophantering för idrottshallen ska ske och önskar därför att detaljplanen kan möjliggöra för ett friliggande miljöhus.*

### **Stadsbyggnadskontorets ställningstagande**

*En avfallsutredning kommer att tas fram till granskningskedet. Utredningen ska belysa insamlingssystem, dimensionering av avfallsutrymmen, angöring och transporter samt hantering av grovavfall, i enlighet med gällande riktlinjer och kommande krav.*

*Placering av miljörum, behov av alternativa insamlingssystem samt påverkan på befintlig återvinningsstation kommer att studeras vidare.*

*Stadsbyggnadskontoret framför den befintliga återvinningsstationen vid Jägmästarplan varken regleras eller hanteras genom detaljplanen. Frågan hanteras i samband med exploateringskontorets projektering av platsen. Stadsbyggnadskontoret förmedlar att eventuella flyttbehov och alternativa placeringar av den befintliga återvinningsstation vid Jägmästarplan ska samrådas med SVOA.*

*Avfallshantering och behov av fettavskiljare för planerad centrumverksamhet kommer att utredas, med målsättning att skapa förutsättningar att följa SVOA:s rekommendationer.*

*Detaljplanen bedöms kunna ge förutsättningar för samordnad avfallshantering med befintlig idrottshall samt möjliggöra lösningar såsom friliggande miljöhus, vilket hanteras vidare i det fortsatta planarbetet och i genomförandeskedet.*

*Stadsbyggnadskontoret förmedlar önskemål om beaktande av ytor för återbruksmaterial samt mobila återbrukstjänster till exploateringskontoret.*

## **Hälsa och säkerhet**

### **Buller och vibrationer**

*Miljö och hälsoskyddsnämnden noterar att ljudnivån vid de planerade bostäderna uppgår som högst till 59 dBA från trafik, vilket understiger Trafikbullerförordningens riktvärden. Miljö och hälsoskyddsnämnden anser dock att bostäder mot Gasverksvägen bör utformas genomgående för att minimera bullerstörningar, eftersom ljudnivån där ligger nära riktvärdet.*

*Stockholm Exergi påpekar att den genomförda bullerutredningen inte tydligt nog har tagit hänsyn till befintliga verksamheter vid Värtaverket och värmepumpsanläggningarna vid Ropsten 1 och 2, vilka båda har villkor för verksamhetsbuller och är betydande bullerkällor. De noterar även att lågfrekvent buller från Energihamnens verksamheter riskerar att påverka området, men att detta inte är tydligt redovisat i planbeskrivning eller plankartor. Stockholm Exergi önskar därför att det klargörs att alla deras verksamheter beaktats och att föreslagna försiktighetsåtgärder inkluderas i planhandlingarna.*

### Lågfrekvent buller

*Länsstyrelsen och Miljö- och hälsoskyddsnämnden bedömer att det finns risk för att lågfrekvent buller från fartyg i Energihamnen förekommer i inomhusmiljön i kvarteren Rådjursstigen och Villebrådet och anser att risken för lågfrekvent buller samt behov av åtgärder tydligare behöver redovisas. Kommunen behöver överväga fasad- och fönsterlösningar som hanterar lågfrekvent buller och redovisa åtgärderna i planbeskrivning samt reglera nödvändiga åtgärder i plankarta. Länsstyrelsen framhåller att lågfrekvent buller kan påverka människors hälsa även utomhus. Eftersom det saknas riktvärden för lågfrekvent buller utomhus rekommenderar länsstyrelsen att Folkhälsomyndighetens allmänna råd om buller inomhus (FoHMFS 2014:13) används som vägledning.*

### Idrottsbuller

*Länsstyrelsen och Miljö- och hälsoskyddsnämnden bedömer att det finns risk för bullerstörningar från Hjorthagens IP för planerade bostäder i kvarteren Ljusbågen och Jägmästarplan. Länsstyrelsen noterar att Boverkets riktvärde om 50 dBA vid fasad tangeras eller överskrids. För att bostäderna ska bedömas som lämpliga anser länsstyrelsen att genomgående lägenheter med minst hälften av bostadsrummen mot en tyst sida måste säkerställas genom att regleras i plankartan. Planlösningar för båda kvarteren bör redovisas i planbeskrivningen, och enkelsidiga lägenheter mot idrottsplatsen bör undvikas för att förebygga framtida störningar. Miljö och hälsoskyddsnämnden instämmer med att bostäder som ligger i nära anslutning till idrottsplatsen bör planeras så att minst hälften av bostadsrummen orienteras bort från idrottsplatsen. Nämnden lyfter därför vikten av att val av fönster, fasad och uteluftsdon bör göras med hänsyn till idrottsbullret vid hus med fasad mot idrottsplatsen.*

### Buller vid uteplats

*Länsstyrelsen anser att de planerade gemensamma uteplatserna vid kvarter Villebrådet och Rådjursstigen kräver bullerskyddsåtgärder för att uppfylla riktvärdena enligt förordningen om trafikbuller vid*

bostadsbyggnader. För uteplatsen vid Rådjursstigen behövs en 1,2 meter hög bullerskärm vid Artemisgatan. För eventuell uteplats på taket i kvarter Villebrådet krävs ett 1,8 meter högt tätt räcke. Kommunen behöver säkerställa att dessa åtgärder genomförs så att riktvärdena följs.

### Buller på förskolegård

*Länsstyrelsen framför bullerproblematiken* på den planerade förskolegården vid kvarter Villebrådet, där ljudnivåerna överskrider Naturvårdsverkets riktvärden. För att uppnå en god ljudmiljö föreslår kommunen genomföra åtgärder som bland annat innefattar uppförande av bullerskärmar. Länsstyrelsen bedömer att kommunen behöver reglera nödvändiga åtgärder i planhandlingarna för att förskolegården ska bedömas som lämplig.

### Stomljud

*Trafikförvaltningen framför att* det i den aktuella rapporten om stomljud inte framgår om mätningen genomfördes vid en representativ tåghastighet. Om det förekommit en tillfällig hastighetsnedsättning vid mättillfället finns en risk att riktvärdet 32 dBA (maxFast) överskrids under normala driftförhållanden. *Förvaltningen föreslår* därför att rapporten kompletteras med information om aktuell hastighet vid mätningen, eftersom SL inte för logg över hastighetsnedsättningar på grund av underhåll. Vidare föreslås att en skyddsbestämmelse för stomljud införs i plankartan, med lydelsen: "Byggnader ska grundläggas och utformas så att maximal stomljudsnivå i rum för sömn och vila ej överskrider 32 dB(A) (fast) vid tågpassage."

### Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

*Stadsbyggnadskontoret konstaterar att den genomförda bullerutredningen visar att gällande riktvärden enligt trafikbullerförordningen innehålls för planerade bostäder. Därav bedömer kontoret att det inte finns skäl att reglera lägenheternas utformning i detaljplanen.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar Stockholm Exergis synpunkter om behov av tydligare hänsyn till befintliga verksamheter i bullerutredningen. Utredningen kommer ses över och vid behov förtydligas så att det framgår att samtliga relevanta verksamheter har inkluderats i bullerbedömningen samt att eventuella försiktighetsåtgärder redovisas.*

*Planhandlingarna kommer att ses över utifrån risk för lågfrekvent buller och förtydliga om det finns behov av åtgärder för att hantera lågfrekvent buller.*

*Stadsbyggnadskontoret bedömer att det inte finns tillräckliga skäl att reglera bullerskyddsåtgärderna för idrotts- och trafikbuller (bullerplank, genomgående lägenheter med minst hälften av bostadsrummen mot en tyst sida) genom planbestämmelser i plankartan. Det riskerar att minska planens flexibilitet och anpassningsförmåga över tid. Frågor om planlösning och rumsorientering hanteras mer ändamålsenligt i senare skeden, såsom i bygglovsprocessen, där en samlad bedömning av buller, gestaltning och tekniska lösningar kan göras. I det fortsatta arbetet kommer bebyggelsens placering och volymhantering studeras djupare. I planhandlingarna kommer principer redovisas för åtgärder att begränsa bullerstörningar. Plankartan och planbestämmelser ses över inför granskning så att nödvändiga bullerskyddsåtgärder är möjliga att genomföra.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar trafikförvaltningens synpunkter avseende osäkerheter kring genomförd stomljuds-mätning. Utredningen kommer att ses över utifrån trafikförvaltningens synpunkter.*

*Utifrån genomförda stomljuds- och vibrationsutredningar bedömer stadsbyggnadskontoret att en skyddsbestämmelse i plankartan avseende stomljud inte är motiverad. De beräknade stomljudsnivåerna i de planerade byggnaderna bedöms med god marginal understiga riktvärdet  $L_{maxF}$  32 dB(A). Vidare visar utredningarna att de komfortvägda vibrationerna i planerade byggnader bedöms ligga under känseltröskeln för kännbara vibrationer. Utan stöd i aktuella utredningsresultat, riskerar bestämmelsen leda till en högre detaljeringsgrad än vad som är ändamålsenligt på detaljplannivå.*

## **Risk**

*Djurgården-lilla Värtans Miljöskyddsförening och många privatpersoner kritiserar riskanalysen för att vara föråldrad utifrån att den bygger på data från 2015, den anses inte beakta förändringar som skett sedan dess. Utredningen anses vara otillräcklig och den tar inte hänsyn till dagens markanvändning, att det är ett tätbebyggt och känsligt område. En uppdaterad riskanalys och markundersökning efterfrågas.*

*Djurgården-lilla Värtans Miljöskyddsförening och flera privatpersoner anser att underlagen inte hanterar risker från industriell verksamhet i Energihamnen, Värtahamnen och andra strategiska anläggningar. Djurgården-lilla Värtans Miljöskyddsförening lyfter även att det inte tagit hänsyn till säkerhetspolitiska läget och innebörden av NATO-inträdet.*

*Djurgården-lilla Värtans Miljöskyddsförening ett betydande antal privatpersoner, både individuella yttranden samt genom namninsamling med 325 underskrifter, anser att förslaget inte hanterat behovet av skyddsrum i och med ökad befolkning. Djurgården-lilla Värtans Miljöskyddsförening är även kritiska till att evakueringsplanering inte redovisas.*

### **Översvämningsrisk**

*Länsstyrelsen framför att översvämningsrisken i området är liten i dagsläget eftersom vatten avrinner från området i flera riktningar vid ett skyfall. Men att planförslaget medför en ökad hårdgörningsgrad vilket leder till en risk för ökade skyfallsflöden samt att delar av den planerade bebyggelsen dessutom innebär att befintliga flödesvägar påverkas. Kommunen föreslår flera åtgärder för att hantera detta, bland annat avskärande diken, nedsänkt yta för flödesutjämning och höjdsättning. Om föreslagna åtgärder genomförs bedömer länsstyrelsen att risken för översvämnning kan bli acceptabel ur säkerhetssynpunkt. Kommunen behöver säkerställa att åtgärderna placeras och utformas såsom åsyftas i planunderlaget. Det innebär att kommunen behöver tydligt redovisa åtgärdernas placering och utformning i planbeskrivningen, samt säkerställa dem genom bindande planbestämmelser.*

### **Stadsbyggnadskontorets ställningstagande**

*Stadsbyggnadskontoret bedömer att föreslagen planläggning är förenat med acceptabla risknivåer utifrån framtagna riskutredning. Planläggningen följer länsstyrelsens och MSB:s rekommenderade skyddsavstånd till angränsande riskkällor. Skyddsavstånden säkerställer en robust riskbild som är okänslig mot framtida förändringar.*

*Stadsbyggnadskontoret framför att krav på att anlägga skyddsrum inte regleras genom plan- och bygglagen (PBL). Detaljplanen omöjliggör dock inte anläggande av skyddsrum om behov skulle uppstå i ett senare skede. Evakuerings- och beredskapsplanering hanteras inte heller inom detaljplan enligt PBL utan hanteras i andra processer och av berörda myndigheter.*

*Åtgärder för skyfallshantering och översvämningsrisk kommer studeras djupare inför granskning. Åtgärdernas placering och utformning kommer redovisas i planbeskrivningen, vid behov få åtgärderna nödvändiga planstöd för att kunna genomföras.*

### **Förorenad mark**

*Länsstyrelsen noterar att det inom planområdet finns omfattande föroreningar, där en stor andel av proverna överskrider storstadsspecifika riktvärden, främst i de ytliga jordlagren avseende*

arsenik, bly och PAH-H. En del av park- och naturområdet är planerad precis intill förskolan och pekas ut som ytor där barnen kan vistas och leka. *Länsstyrelsen påtalar risker* för både kort- och långsiktiga hälsoeffekter framförallt för barn. *Länsstyrelsen framför* att det är positivt att kommunen avser genomföra åtgärdsutredning och riskvärdering för att hitta den lämpligaste och mest hållbara åtgärden för att reducera riskerna inom området. *Länsstyrelsen bedömer att* natur- och parkmark som ligger i omedelbar närhet till förskolan ska klassas och uppfylla Naturvårdsverkets riktvärden för känslig markanvändning (KM) utifrån barns känslighet för föroreningar.

*Länsstyrelsen framför att* den planbestämmelse om villkorat startbesked endast gäller bygglovspliktiga byggnader och omfattar därmed inte natur- och parkytor. Länsstyrelsen anser att för dessa ytor (natur och parkmark) behöver kommunen säkerställa markens lämplighet på annat sätt samt tydligt redovisa vilka åtgärder som krävs för att göra marken lämplig i planbeskrivningen.

*Länsstyrelsen delar kommunens bedömning* av att utredningar och undersökningar för att säkerställa att människor inte utsätts för hälsorisker av föroreningarna behöver fördjupas under planprocessen. Kommunen behöver redovisa vilka åtgärdsåtgärder som sätts upp, vilka åtgärder som krävs, samt kommunens ställningstaganden i frågan – särskilt för de delar där startbeskedsvillkor inte är tillämpliga.

Markföroreningsfrågan är *enligt miljö och hälsoskyddsnämnden tillräckligt* utredd till samrådet av planen. *Nämnden instämmer med* de förslag som beskrivs i planhandlingarna på ytterligare behov av utredningar och undersökningar i det fortsatta planarbetet samt genomförandet.

*Norra innerstadens stadsdelsnämnd betonar* vikten av att marken saneras utifrån ett högre förväntat nyttjande.

### **Stadsbyggnadskontorets ställningstagande**

*Stadsbyggnadskontoret delar länsstyrelsens och miljö och hälsoskyddsnämndens uppfattning att markföroreningsfrågan behöver fördjupas i det fortsatta planarbetet. Detta innefattar att tydliggöra åtgärdsåtgärder, nödvändiga sanerings- och skyddsåtgärder samt kommunens samlade ställningstaganden, särskilt för de delar av planområdet där startbeskedsvillkor inte är tillämpliga.*

*Om förskola fortsatt är en del av planförslaget kommer kontoret undersöka behovet och möjligheten att natur- och parkmark i omedelbar närhet till förskolan ska uppfylla Naturvårdsverkets*

*riktvärden för känslig markanvändning (KM), med hänsyn till barns särskilda känslighet.*

*Kontoret noterar länsstyrelsens synpunkt om att planbestämmelse om villkorat startbesked endast omfattar bygglovspliktiga åtgärder och därmed inte säkerställer markens lämplighet inom natur- och parkmark. Stadsbyggnadskontoret delar denna bedömning och anser att markens lämplighet för dessa ytor behöver säkerställas genom andra planmässiga och genomförandemässiga åtgärder. Planbeskrivningen kommer därför att kompletteras med en tydligare redovisning av vilka åtgärder som krävs för att göra natur- och parkmark lämplig för avsedd användning.*

## **Miljö- och klimataspekter**

### **Ljusförhållanden och lokalklimat**

*Sjöfartsverket framhåller att belysning inte får påverka funktionen hos de ljuspunkter som är avsedda för säker navigation.*

### **Stadsbyggnadskontorets ställningstagande**

*Stadsbyggnadskontoret noterar Sjöfartsverkets synpunkt.*

### **Miljö kvalitetsnormer för vatten**

*Länsstyrelsen bedömer att kommunen inte tillräckligt har visat att planförslaget inte riskerar att påverka möjligheterna att följa miljö kvalitetsnormerna för vatten i recipienterna Lilla Värtan och Strömmen. Länsstyrelsen saknar en samlad redovisning av föreslagen dagvattenhanterings lämplighet med hänsyn till konstaterade markföroreningar, som kan innebär risk för spridning till ytvatten och påverkan på vattenförekomsternas miljö kvalitetsnormer (MKN). Kommunen behöver redogöra för om föroreningar i mark- eller grundvatten riskerar att påverka möjligheten att följa MKN negativt för relevanta kvalitetsfaktorer i mottagande vattenförekomster och i så fall föreslå riskreducerande åtgärder. Kommunen behöver även redogöra för om dagvattenhanteringen behöver anpassas för att förhindra risk för spridning av föroreningar.*

### **Stadsbyggnadskontorets ställningstagande**

*Planhandlingarna kommer kompletteras med en fördjupad redovisning av dagvattenlösningarnas lämplighet i förhållande till markföroreningarna i jorden. Det kommer tydliggöras om föreslagna dagvattenåtgärder riskerar negativ påverkan på relevanta kvalitetsfaktorer enligt gällande MKN, om behovet finns*

*tydliggöra vilka riskreducerande åtgärder som i så fall krävs för att begränsa/undvika risken för spridning av föroreningar.*

*Stadsbyggnadskontoret bedömer att behovet av anpassad dagvattenhantering och eventuella skyddsåtgärder i första hand bör tydliggöras i planbeskrivningen och vid behov säkerställas genom planbestämmelser eller genom krav i det fortsatta genomförandet.*

## **Social hållbarhet**

### **Barnrättsperspektivet**

*Länsstyrelsen noterar att planförslaget möjliggör en förskola med 4–5 avdelningar, men det framgår inte hur mycket friyta per barn som blir tillgänglig. Enligt Boverkets rekommendation bör varje barn ha 40 m<sup>2</sup> friyta och den totala ytan helst överstiga 3 000 m<sup>2</sup>. Länsstyrelsen råder kommunen att förtydliga detta i planeringen och i första hand säkerställa tillräcklig friyta. Om rekommenderad friyta inte kan uppnås bör kommunen redogöra för hur skolgårdens utformning ändå kan ge en bra utemiljö som främjar lek och socialt samspel. Norra innerstadens stadsdelsnämnd anser att planerad gård på 800 m<sup>2</sup> är otillräcklig och behöver utökas för att säkerställa goda lekvärden.*

*Norra innerstadens stadsdelsnämnd är positiv till att de nya lekplatserna i området utformas med fokus på äldre barn.*

### **Stadsbyggnadskontorets ställningstagande**

*Om en förskola fortsatt är aktuellt under det kommande planarbetet kommer planbeskrivningen kompletteras med en tydligare redovisning av friytans omfattning och utformning.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar Norra innerstadens stadsdelsnämnds synpunkt om att en gårdsyta om cirka 800 m<sup>2</sup> bedöms som otillräcklig. Kontoret bedömer att det finns begränsade möjligheten att utöka förskolegårdens yta men det bedöms finnas möjlighet att skapa värden för lek, rörelse, socialt samspel samt erbjuda variation i utemiljön. Detta kan bland annat avse gårdens gestaltning, tillgång till sol- och skugglägen, nivåskillnader, grönska samt koppling till närliggande park- och lekmiljöer.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar stadsdelsnämndens positiva inställning till att nya lekplatser i området utformas med fokus på äldre barn. Kontoret delar denna bedömning och ser detta som ett viktigt komplement till förskolans egna utemiljö, vilket bidrar till ett varierat och inkluderande utbud av lekmiljöer i stadsdelen.*

## Jämställdhet och trygghet

*Norra innerstadens stadsdelsnämnd betonar vikten av blandade boendeformer enligt Stockholms stads översiktsplan, för att skapa en levande och inkluderande stad. Nämnden lyfter vikten av att de ytor som planeras i anslutning till den nya idrottshallen görs attraktiva för spontanidrott för både flickor och pojkar, så att alla barn och unga ges likvärdiga möjligheter till fysisk aktivitet. Norra innerstadens stadsdelsnämnd lyfter behovet av att beakta behovet av boende med särskild service. I det fortsatta planarbetet lyfter nämnden behov av dialog mellan stadsbyggnadskontoret, exploateringskontoret och socialförvaltningen, som numera har beställansvaret för denna typ av verksamheter.*

### *Stadsbyggnadskontorets ställningstagande*

*Kontoret delar bedömningen att en variation av upplåtelseformer och bostadstyper bidrar till en levande och socialt hållbar stad. Planförslaget bedöms ge förutsättningar för detta genom en funktionsblandad stadsstruktur.*

*Stadsbyggnadskontoret framför nämndens önskemål om att ytor i anslutning till den planerade idrottshallen utformas så att de uppmuntrar till spontanidrott och fysisk aktivitet till förvaltningarna att beakta i fortsatt projektering och gestaltning av offentliga ytor.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar stadsdelsnämndens synpunkt om behovet av att beakta boende med särskild service. Kontoret delar bedömningen att detta är en viktig del av stadens bostadsförsörjning och att frågan behöver hanteras samordnat. I det fortsatta planarbetet bedömer kontoret att dialog ska föras mellan stadsbyggnadskontoret, exploateringskontoret och socialförvaltningen, som har beställansvaret för denna typ av verksamheter, för att klarlägga behov, lokalisering och genomförandeförutsättningar.*

## Olägenheter för privatpersoner och övriga intressenter

### Insyn och ljusförhållanden

*Sjöfartsverket har inget att erinra mot detaljplanen under förutsättning att bostäder och verksamheter anpassas så att de inte störs av fartygstrafiken, vilket på sikt skulle leda till klagomål och krav på inskränkningar för sjöfarten.*

*Idrottsförvaltningen framför att det är viktigt att eventuella störningar hanteras inom ramen för nybebyggelsen och inte*

begränsar idrottsverksamheten. Verksamheten på idrottsplatsen ska kunna fortgå utan inskränkningar både under och efter projektets genomförande.

*Flera privatpersoner anser att föreslagen femvåningsbebyggelse vid Jägmästarplan och Rådjursstigen påverkar befintliga bostäder oskäligt genom minskat ljusinsläpp, försämrad utsikt, risk för värdeminskning och byggstörningar. Bostadsrätterna på Artemisgatan 61–63 bedöms bli särskilt drabbade. Personerna föreslår att bebyggelsen flyttas till en mindre känslig plats. Den föreslagna bebyggelsen bedöms förstöra boendemiljön genom insyn, skuggning och förlust av naturutsikt.*

### **Stadsbyggnadskontorets ställningstagande**

*Stadsbyggnadskontoret bedömer att förslaget inte riskerar att ge upphov till framtida inskränkningar för sjöfarten.*

*Stadsbyggnadskontoret instämmer i idrottsförvaltningens synpunkt att eventuella störningar till följd av ny bebyggelse ska hanteras inom ramen för projektet och inte leda till begränsningar av idrottsverksamheten. Kontoret bedömer att verksamheten på idrottsplatsen ska kunna fortgå utan inskränkningar både under byggskedet och efter planens genomförande.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar inkomna synpunkter från privatpersoner avseende att föreslagen bebyggelses påverkan för befintlig bebyggelse. Bebyggelsens volym och utformning kommer att studeras närmare inför granskning utifrån omgivningspåverkan för befintlig bebyggelse och anpassas vid behov för att inte ge upphov till betydande olägenhet, genom bland annat sol- och skuggförhållanden.*

### **Övriga frågor**

*Trafikverket anser att plankartan inte uppfyller tydlighetskravet i PBL, vilket kan försvåra framtida tillstånd och användning av anläggningen Östlig förbindelse. Vägreservatet och geotekniska förutsättningar bör tydligare framgå i planbestämmelserna. Trafikverket önskar därför att planen kompletteras med illustrationslinjer och djupbyggnadsbestämmelser som visar hela markreservatet för en framtida Östlig förbindelse.*

*Norra innerstadens stadsdelsnämnd anser att "Vardagslivets gång" är felaktigt planlagt i plankartan som park. Nämnden menar att detta är missvisande, då det rör sig om ett hårdgjort kommunikationsstråk snarare än en parkväg. Stråket bör istället betecknas som gata och därmed omfattas av trafikkontorets ansvar.*

*Fastighetskontoret och Idrottsförvaltningen framför att den nuvarande platsen för Valborgsfirande (bouleytan vid idrottsplatsen) inte längre kommer vara lämplig när idrottshallen byggs, på grund av brandsäkerhetsavstånd. En ny plats bör utredas inom Hjorthagen.*

*Fastighetskontoret och Idrottsförvaltningen framför att benämningen "fullstor bollhall" bör ändras till "fullstor idrottshall" i planbeskrivningen (sid. 30).*

*Fastighetskontoret framför att kontoret är i färd med att anlägga planvärme på 11-spelsplanen. Till det behövs också ett teknikhus. Lämplig storlek på byggrätt måste samordnas med kontoret i det fortsatta planarbetet.*

*SISAB understryker vikten av att skolverksamheten skyddas under kommande byggprojekt. Det gäller särskilt evakueringsbehov, barnperspektiv, säkra skolvägar och fortsatt barnkonsekvensanalys. Projektet får inte orsaka negativ påverkan på skolfastigheter vid skyfall, och saneringsarbeten måste riskbedömas för att inte störa undervisningen.*

*Trafikförvaltningen anser att regleringen av tunnelbanan i plankartan är otydlig. Det framgår inte varför både administrativ och egenskapsbestämmelse används, och de föreslår istället en t-bestämmelse baserad på schaktdjup. Gränsdragningen är svårtolkad, bland annat söder om b1-n2-n3-t2, och en administrativ gräns för t2 saknas i väster, vilket gör att t2 täcker hela BC-området. Pilarna försvårar läsbarheten och bestämmelserna bör skrivas ut direkt i respektive yta.*

*Trafikförvaltningen framför att det är oklart varför schaktdjup anges både i bestämmelsen och i kartan, och efterfrågar tydligare redovisning av tunnelbanans förutsättningar, inklusive tvärsektioner och skyddszoner. De påpekar också att schaktdjupsbestämmelserna måste kontrolleras vidare och att tunnelbanans spår bör framgå i plankartan, särskilt där planerad bebyggelse ligger ovan spåren.*

*Trafikförvaltningen framför att inför antagandet, helst före granskning, ska blanketten "anmälan av aktiviteter som påverkar kollektivtrafiken" skickas in för samordning. Överenskommelser om riskhantering och krav kopplade till Region Stockholms anläggningar ska tas fram. Exploatören ansvarar för kostnader vid intrång, och både exploatör och kommun ska skicka in blanketten.*

## Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

*Plankartan kommer att ses över och kompletteras med förtydligade, där det bedöms lämpligt, avseende östlig förbindelse utifrån trafikverkets synpunkter.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar trafikförvaltningens synpunkter om att regleringen av tunnelbanan i plankartan är otydlig. Användningen att både egenskapsbestämmelser (t1) och administrativa (t2) utgår från hur tunnelbanan plantekniskt kan regleras inom allmän plats respektive kvartermark. Plankartan kommer ses över med avsikt att förenkla och förtydliga regleringen.*

*Stadsbyggnadskontoret kommer i det fortsatta planarbetet ta kontakt med trafikförvaltningen för att få underlag till efterfrågade redovisningar för tunnelbanans förutsättningar, innefattande tvärsektioner, skyddszoner, spår med mera. Schaktdjupsbestämmelserna kontrolleras vidare i dialog med trafikförvaltningen.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar och förmedlar Trafikförvaltningens krav på samordning inför antagande av planen, innefattande blanketten "anmälan av aktiviteter som påverkar kollektivtrafiken" ska skickas in i god tid, i samverkan mellan kommunen och exploatören.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar Norra innerstaden stadsdelsnämnds synpunkt att "Vardagslivets gång" anses vara felaktigt planlagt som parkmark då det utgör ett hårdgjort kommunikationsstråk snarare än parkmark. Kontoret bedömer planläggningens som lämplig utifrån att bibehålla kontinuitet då Vardagslivets gång är planlagt som parkmark i gällande detaljplan.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar fastighetskontorets och idrottsförvaltningens synpunkt att en ny yta för valborgsfirande behöver utredas. Stadsbyggnadskontoret förmedlar behovet till berörda förvaltningar för samverkan inom ramen för det fortsatta planarbetet.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar fastighetskontorets och idrottsförvaltningens synpunkt om att benämningen "fullstor bollhall" bör ändras till "fullstor idrottshall". Kontoret instämmer i detta och planbeskrivningen kommer att justeras i enlighet med synpunkten.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar fastighetskontorets uppgift om pågående arbete med planvärme för 11-spelsplanen och behovet av ett tillhörande teknikhus. Kontoret bedömer att storlek och*

*placering av nödvändig byggrätt ska samordnas med fastighetskontoret i det fortsatta planarbetet och vid behov säkerställas i planhandlingarna.*

*Stadsbyggnadskontoret noterar SISAB:s synpunkter om vikten av att skydda skolverksamheten under kommande byggprojekt. Dessa frågor hanteras huvudsakligen i genomförandeskedet.*

## Remissinstanser utan synpunkter

Följande remissinstanser har lämnat synpunkter utan erinran:

- Swedavia Airports
- Storstockholms brandförsvär (SSBF)

## Ej tillgodosedda synpunkter

De huvudsakliga synpunkterna som inkommit under samrådsperioden som ej tillgodosetts är:

- Avsluta planarbetet.
- All eller större delar av bebyggelsen förutom idrottshallen utgår från förslaget.
- Bebyggelsen begränsas till maximalt tre våningar.
- Ny bebyggelsen begränsas till endast redan ianspråktagen mark, ingen naturmark tas i anspråk.

## Sammanvägt ställningstagande

Från de inkomna synpunkterna har intressekonflikter identifierats mellan utvecklingen av Hjorthagen utifrån stadens övergripande mål om bostadsförsörjning och kulturhistoriska värden.

Stadsbyggnadskontoret är positivt till planförslaget som möjliggör bebyggelse för bostäder, idrott, centrum, förskola och kontor i ett centralt och kollektivtrafiknära läge. Planen bidrar till att stärka Hjorthagens karaktär genom att bevara och utveckla värdefulla natur- och kulturmiljöer, skapa en sammanhängande park- och rekreativmiljö samt tillföra viktiga samhällsfunktioner.

Detaljplanprocessen har främst inneburit avvägningar mellan områdets naturvärden och dess kulturmiljö. De höga naturvärdena har satt ramarna för var bebyggelse kan placeras utan att ge för stor negativ påverkan på spridningsvägar och ekbiotoper. Den småskaliga och högt värderade kulturmiljön har gett riktlinjer kring bebyggelsens typologi och höjd. Avvägningen har inneburit att antalet bostäder har halverats från dess att planens start-PM togs i stadsbyggnadsnämnden.

I den kommande processen föreslås att planförslaget ändras genom att bostadsbebyggelsen bearbetas avseende höjd, placering och typologi för att mer varsamt samverka med områdets höga kulturmiljövärden. Bebyggelsens gestaltning ska studeras för att tydligare inordnas i områdets karaktär och småskalighet. Bearbetningen kan innebära att antalet bostäder minskar från cirka 200 till cirka 150, men planförslaget är fortsatt ett viktigt bidrag för att uppfylla Stockholms bostadsmål.

Stadsbyggnadskontoret anser att avvägningen mellan områdets natur- och kulturmiljövärden fortsatt är en viktig fråga och att de förändringar som föreslås ska anpassas för att inte påverka områdets naturvärden på ett mer negativt sätt jämfört med samrådsförslaget. En annan intressekonflikt finns mellan bevarande av platsens höga naturvärden och risk för människors hälsa kopplat till områdets markföreningar. En intressekonflikt finns även kopplat till trafiksituationen vid Jägmästarplan där angöring till idrottsplatsen förvärrar möjligheten till ett tryggt och trevligt torg.

Planförslaget innebär att Hjorthagen tillförs en ny årsring med bebyggelse som håller en hög arkitektonisk kvalitet i samklang med sin omgivning. Planen bidrar till att stärka kopplingarna mellan Hjorthagens äldre bostadsbebyggelse och de nya kvarteren i Gasverksområdet för att skapa en sammanhängande stadsväv. Samtidigt bidrar planen till att värna områdets höga naturvärden både genom anpassningar och genom planskydd.

Stadsbyggnadskontoret föreslår att stadsbyggnadsnämnden godkänner redovisningen av plansamrådet och att slutligt planförslag upprättas och ställs ut för granskning.

Stadsbyggnadskontoret bedömer att föreslagna förändringar innebär en lämplig avvägning mellan olika intressen.

Maria Sahlstrand

Emma Molitor

Enhetschef

Stadsplanerare